

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента
професора кафедри авіаційного обладнання
СМИРНОВОЇ ІРИНИ ЛЕОНІДІВНИ**

на дисертаційне дослідження Демченко Наталії Іванівни
**«Розвиток професійної культури інженерів авіаційної галузі
у післядипломній освіті»,**

представлене на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Стратегічно важливим сектором української економіки, однією з основ зміцнення її конкурентоспроможності, незалежності, формування власного позитивного іміджу та запорукою рівноправних відносин з іншими країнами є вітчизняна авіаційна галузь. Одним з напрямків підвищення ефективності діяльності цієї галузі в ринковому середовищі є використання висококваліфікованих кадрів нового покоління, що безумовно висуває високі вимоги до підготовки фахівців технічних спеціальностей для авіаційної галузі у закладах вищої технічної та післядипломної освіти. З огляду на це, наукове дослідження Демченко Наталії Іванівни з теоретичних та методичних засад розвитку професійної культури інженерів авіаційної галузі у післядипломній освіті, є своєчасним і актуальним.

Актуальність дослідження Н.І. Демченко підтверджується також тим, що воно виконувалось відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та психології професійної освіти Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (НАУ) за темами: «Системне моделювання навчально-виховного процесу у ВТНЗ в умовах особистісно-розвивального навчання на основі інтегративних курсів» (№ 391 – Д/Б – 07, термін виконання 2007–2009 рр.); «Інноваційні технології оцінювання успішності виконавських умінь студентів» (№ 2А/12.02.02 на 2010–2012 рр.); «Моделювання процесу формування ключових компетенцій

*В.а. №51.12/114
в.г. 09.04.2021р.*

як основи професійної підготовки майбутніх авіадиспетчерів» (776-ДБ 12, державний реєстраційний номер 0112U002045, термін виконання 2011–2014 рр.); «Психолого-педагогічні умови реалізації компетентнісної парадигми освіти у вищих технічних навчальних закладах» (№ 24/12.02.02. на 2012–2014 рр.).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

Глибокий аналіз наукової літератури дозволив здобувачці чітко визначити категоріальний апарат дослідження. Зокрема, його предмет логічно узгоджується з об'єктом і метою. Коректно сформульовано завдання дослідницько-пошукової роботи, що й забезпечило можливість оптимального визначення стратегії наукового пошуку та його ефективної реалізації. Нам видається особливо цінним те, що здобувачці вдалося *уперше* науково обґрунтувати та експериментально довести доцільність та ефективність застосування психолого-педагогічних умов в процесі розвитку професійної культури інженерів авіаційної галузі у післядипломній освіті: сформованість професійно-педагогічної культури викладачів закладів вищої технічної освіти та інструкторів навчальних авіаційних центрів; стимулювання механізмів особистісно-професійного саморозвитку та самовдосконалення студентів та слухачів; інтегрування та наступність структури і змісту професійної підготовки/перепідготовки з використанням синергетичних принципів; урахування андрагогічних та акмеологічних особливостей у процесі підготовки/перепідготовки слухачів (авіаційних фахівців) в системі післядипломної освіти за рахунок впровадження інноваційних педагогічних технологій. Крім того, *уперше* обґрунтовано, розроблено та впроваджено структурно-функціональну модель розвитку професійної культури інженерів авіаційної галузі в структурі післядипломної освіти у складі взаємопов'язаних блоків: методологічно-цільового (нормативно-правова база професійної підготовки інженерів авіаційної галузі, мета дослідження, наукові підходи й принципи), змістовно-процесуального (структура та зміст розвитку професійної культури: психолого-педагогічні умови, форми, засоби,

методи навчання), діагностично-результативного (компоненти, критерії та рівні сформованості, результат): з'ясовано сутність і структуру розвитку професійної культури інженерів авіаційної галузі (особистісний, мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та андрагогічний компоненти), визначено критерії (компетентнісно-рефлексивний, мотиваційно-ціннісний, пізнавальний, операційно-технологічний та андрагогічний) з відповідними показниками, схарактеризовано рівні (репродуктивний, продуктивний, творчий); *введено* до наукового обігу поняття «професійна культура інженера авіаційної галузі», *уточнено* визначення структури та змісту поняття «профіль інженера авіаційної галузі» та *надано поглибленого змісту* психолого-педагогічному підґрунтю щодо організації післядипломної освіти в Україні фахівців авіаційної галузі.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації підтверджуються результатами дослідження, здійсненого дисертанткою, і загалом, не викликають сумніву. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, достатньо переконливо аргументовані, адже спираються на міцне теоретико-методологічне підґрунтя.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом. Структура роботи логічна і виважена, зумовлена характером наукового пошуку, глибиною та змістовністю розв'язання поставлених завдань. Вона свідчить про науково обґрунтований підхід авторки до досліджуваної проблеми крізь призму професійної підготовки/перепідготовки як майбутніх, так і працюючих інженерно-технічних фахівців авіаційної галузі, що заслуговує безумовного схвалення.

Особливу ретельність дослідниця виявляє в *першому розділі дисертації*, коли здійснює теоретичний аналіз вітчизняної та закордонної літератури, характеризує професійну культуру як багатовекторне явище у полікультурному просторі, зміст якої обов'язково враховує суб'єктивний

досвід особистості, а саме, її ціннісні орієнтації, когнітивну мобільність та морально-вольові якості; певну ступінь оволодіння професією; як соціально-культурне явище, що має складну структуру, котра включає предмет, засоби для вирішення професійних завдань і результат професійної діяльності.

Нам імпонує підхід авторки у розгляді основних наукових підходів до трактування дефініції «сформованість професійної культури», де уточнюється його сутність як здібність особистості змінювати власну систему цінніснозмістовних орієнтацій, яка відображається у відношенні до діяльності та її результатів, творчому підході до застосування власних здібностей, усвідомленні себе у професії та прагненні до саморозвитку.

Заслуговує на увагу глибокий аналіз стандартів та рекомендацій Міжнародної організації цивільної авіації (ІСАО), Міжнародної асоціації повітряного транспорту (ІАТА) та нормативно-правової бази Державної авіаційної служби України, спрямованих на підготовку та підтримку льотної придатності авіаційних спеціалістів; стандартів вищої освіти України першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів спеціальності 272 «Авіаційний транспорт» ОПП «Технічне обслуговування та ремонт повітряних суден і авіадвигунів», «Система управління безпекою авіації» та спеціальності 134 «Авіаційна та ракетно-космічна техніка» ОПП «Літаки і вертольоти» та «Обладнання повітряних суден», в результаті якого підтверджено значний потенціал професійної підготовки/перепідготовки зазначених фахівців у ракурсі наповнення їх професійними компетенціями та які авторка вважає складовими «профілю інженера авіаційної галузі».

Видається переконливим визначення наукового пошуку поняття «професійна культура інженера авіаційної галузі» як інтегративної якості особистості, що спирається на індивідуально-психічні властивості особистості, її продуктивні знання та інтелектуальні уміння і навички, яка формується та розвивається впродовж життя в системі неперервної освіти та в процесі професійної діяльності; є засобом передавання культурного надбання і професійного досвіду; визначає здатність та спроможність

авіафахівця конструювати знання з інформаційно-синергетичного середовища; приймати оптимальні рішення в непередбачуваних професійних ситуаціях.

Можна погодитися з логікою викладу матеріалу в *другому розділі дисертації*, де здобувачкою розглянуто методичні засади розвитку професійної культури інженерів авіаційної галузі у післядипломній освіті.

Відмітимо вияв належної наукової ерудиції здобувачки Демченко Н.І. під час розроблення структурно-функціональної моделі розвитку професійної культури інженерів авіаційної галузі, обґрунтування методики виконання дослідження, визначення наукової гіпотези, розкриття логіки основних етапів та процедур проведення педагогічного експерименту та формування методичної бази дослідження. Розроблена автором структурно-функціональна модель розвитку професійної культури інженерів авіаційної галузі відображає основні положення та служить узагальненням теоретичних і методичних засад, цілей, завдань дослідження.

Слід відзначити вдалу спробу автора, з урахуванням теоретичних засад дослідження, обґрунтувати *психолого-педагогічні умови розвитку професійної культури інженерів авіаційної галузі, а саме*: сформованість професійно-педагогічної культури викладачів закладів вищої технічної освіти та інструкторів навчальних авіаційних центрів; стимулювання механізмів особистісно-професійного саморозвитку та самовдосконалення студентів та слухачів; інтегрування та наступність структури і змісту професійної підготовки/перепідготовки з використанням синергетичних принципів; урахування андрагогічних та акмеологічних особливостей у процесі підготовки/перепідготовки слухачів (авіаційних фахівців) в системі післядипломної освіти за рахунок впровадження інноваційних педагогічних технологій.

Здобувачкою було визначено діагностичний інструментарій оцінювання рівнів сформованості розвитку професійної культури інженерів авіаційної галузі, розроблено авторський спецкурс «Розвиток професійної

культури інженерів авіаційної галузі». Відмітимо комплексність використання методичних засобів діагностики: методи збирання інформації (анкетне опитування, психодіагностичний інструментарій); методи опрацювання отриманих даних (кількісні – математичні та статистичні методи, якісні – аналіз, синтез, порівняння); інтерпретаційні методи (визначення закономірностей, формулювання підсумків та висновків).

Вважаємо, що отримані результати констатувального етапу експерименту переконливо довели необхідність підвищення рівня сформованості професійної культури як майбутніх, так і працюючих інженерно-технічних фахівців авіаційної галузі.

Заслуговує схвалення реалізований авторкою у *третьому розділі* алгоритм проведення дослідницько-експериментальної роботи через організацію та методикау проведення формувального етапу педагогічного експерименту, отримання та обробку його результатів.

Слід позитивно відмітити здійснене автором обґрунтування вибірки дослідження та доцільне використання процедур статистичної перевірки достовірності отриманих результатів. Загалом, аналіз результатів формувального експерименту підтвердив позитивну динаміку розвитку професійної культури в експериментальних групах, значущість якої підтверджена відповідними статистичними критеріями, що свідчить про дієвість впровадження в освітній процес структурно-функціональної моделі і психолого-педагогічних умов розвитку професійної культури інженерів авіаційної галузі.

Значення результатів для науки і практики. Дослідження Демченко Наталії Іванівни містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати в сукупності розв’язують важливу науково-прикладну проблему – теоретичне обґрунтування й експериментальну перевірку впровадження в освітній процес структурно-функціональної моделі і психолого-педагогічних умов розвитку професійної культури інженерів авіаційної галузі.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці та впровадженні у навчальний процес підготовки/перепідготовки фахівців авіаційної галузі структурно-функціональної моделі розвитку професійної культури інженерів авіаційної галузі в структурі післядипломної освіти та інтегрованого спецкурсу «Розвиток професійної культури фахівців авіаційної галузі».

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Одержані результати мають практичне значення, оскільки дають можливість на якісному рівні вирішувати питання професійної підготовки/перепідготовки як майбутніх так і працюючих авіафахівців, зокрема забезпечувати розвиток їх професійної культури. Підготовлений інтегрований спецкурс «Розвиток професійної культури фахівців авіаційної галузі» буде корисним педагогічним працівникам закладів вищої технічної та післядипломної освіти, інструкторам навчальних авіаційних центрів з підготовки/перепідготовки авіафахівців, студентам ЗВТО та слухачам курсів підвищення кваліфікації, науковцям, що займаються проблемами формування та розвитку професійної культури в освітніх установах.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Заслуговує схвалення повнота висвітлення основних результатів дослідження у 24 наукових працях, зокрема: 11 – статей у наукових фахових виданнях, затверджених ДАК України, із них 1 стаття в науковому виданні, зареєстрованого у міжнародній наукометричній базі Index Copernicus; 2 – статті в зарубіжних наукових виданнях, 11 – тез в збірниках матеріалів наукових конференцій.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації. Структура, зміст, висновки, викладені в авторефераті, відповідають і повністю відображають основні положення дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Попри відзначений позитив, у роботі є моменти, з якими не завжди можна однозначно погодитися, що викликають роздуми, спонукають до дискусії:

1. Авторкою у першому розділі дуже детально та широко розкриті теоретико-методологічні основи розвитку професійної культури інженерів авіаційної галузі у післядипломній освіті, що зробило дуже великим перший розділ (86 сторінок) по відношенню до другого (56 сторінок) та третього (39 сторінок) розділів.

2. Складові констатувального експерименту, що наведені в розділі 1.2 можна було б перенести до другого розділу, чим і зменшити об'єм розділу 1.

3. В моделі, представлений в розділі 2.3 вказані методи в Змістовно-процесуальному блоці, а в описі моделі в тексті розділу вони не описані.

4. Доцільно було б перед початком педагогічного експерименту провести вирівнювання контрольної та експериментальної груп.

5. Не всюди біля прізвищ авторів в тексті є посилання на джерело.

6. Ініціали авторів в тексті написані де попереду прізвища, де після нього.

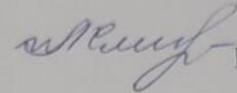
7. В дисертації зустрічаються деякі русизми, стилістичні недоліки та орфографічні помилки.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів». Однак висловлені дискусійно-критичні міркування не заперечують наукового і практичного значення та загальної позитивної оцінки поданої до захисту роботи, поза як здобувачка, виявляючи здатність до ефективного наукового пошуку, представила ґрунтовне дисертаційне дослідження. Відтак, підсумовуючи вище зазначене, констатуємо: дисертація Демченко Наталії Іванівни «Розвиток професійної культури інженерів авіаційної галузі у післядипломній освіті» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить нові результати в галузі теорії і методики професійної освіти та за своїм обсягом, обґрунтованістю проведених досліджень, науковою значущістю отриманих результатів відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від

19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор – Демченко Наталія Іванівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри авіаційного обладнання,
Льотної академії Національного
авіаційного університету

 І. Л. Смирнова

Підпис Смирнової І.Л. підтверджую

Вчений секретар ЛА НАУ

 М.В.Сидоров